

Excelleren in een passende omgeving

Bevordering van excellentie in het onderwijs is in Nederland al langer “hot”, maar niet in het mbo. Daar komt verandering in. Veel scholen, waaronder ROC Midden Nederland (ROCMN), vroegen subsidie aan om uitdagende programma’s te realiseren voor studenten die meer willen. Een interessante ontwikkeling in het mbo, dat regelmatig ten onrechte wordt weggezet als probleemsector met probleemdoelgroepen. Het ontbreken van kennis over excellentieprogramma’s in het mbo is aanleiding geweest voor onderzoek naar wenselijke karakteristieken van een mbo-excellentieprogramma.

Leontien Kragten

Er bestaan veel verschillende opvattingen over excellentie. Het is in ieder geval iets anders dan enkel een hoog IQ. Renzulli (2012) betoogt dat het gaat om de interactie tussen bovengemiddelde prestaties, creativiteit en taakvolharding. Daarbij blijft talent en intelligentie (prestatievermogen) over de tijd ongeveer gelijk, terwijl creativiteit en taakvolharding (motivatie) contextgebonden en dus tijdelijk zijn. Gagné (2004) maakt onderscheid tussen gaven en talenten, waarbij een gave een natuurlijk vermogen in één of meerdere specifieke domeinen is en talenten systematisch ontwikkelde competenties zijn. Een gericht programma traint ontwikkeling van deze competenties. De omgeving (familie, school, vrienden) heeft daarbij invloed op talentontwikkeling.

Excellentie in het Nederlandse onderwijs

Aandacht voor excellentie in het Nederlandse onderwijs bestaat al langer, maar dan vooral binnen het onderwijssegment aan ‘de bovenkant’ (basisonderwijs; havo/vwo; hoger onderwijs). Dit past in het gedachtegoed van Gagné (2004) die zegt dat excellentie is toebedeeld aan de (10%) besten. Het criterium dat daarbij gebruikt wordt, is veelal intelligentie -gemeten met gestandaardiseerde testen binnen school. Wellicht de reden dat het mbo nooit bij deze thematiek betrokken was? In de literatuur is nauwelijks iets te vinden over excellentie in het mbo, waardoor verkennend onderzoek nodig was.

Onderzoek

Het onderzoek vond plaats bij ROCMN en bestond uit drie fases (Figuur 1). Fase 1 betrof selectie van excellentieprogramma’s en het in kaart brengen van kenmerken van de partici-

perende studenten. Voor inventarisatie van studentkenmerken (vragenlijst onder 148 studenten) is gebruik gemaakt van het Excellentiemodel van Youngworks, Motivaction en Platform Bèta Techniek (2012).

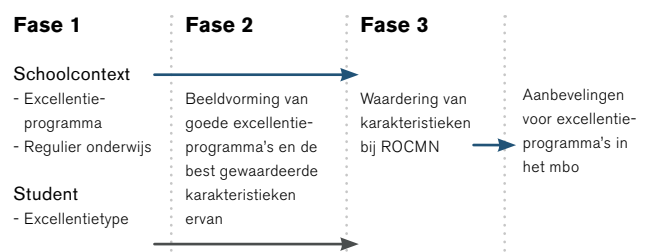
De gedachte achter dit model is dat willen excelleren besloten ligt in enerzijds motivatie en anderzijds stimulans uit de omgeving. Het onderscheidt vier excellentietypen: zelfbewuste generalisten; gemaksgesichte levensgenieters; berustende volgers en statusgerichte toekomstplanners. Elk type kent eigen beweegredenen om uit te blinken. Dit model gaf aanleiding te veronderstellen dat het mbo meer statusgerichte toekomstplanners zou bevatten dan het hoger onderwijs.

In fase 2 (hoofdstudie) zijn via conceptmapping wenselijke karakteristieken van een excellentieprogramma in beeld gebracht. Participanten (76) verdeeld over vier stakeholdergroepen (studenten, docenten, managers/directeuren, stafmedewerkers) beantwoordden de zin ‘een goed excellentieprogramma in het mbo bevat in ieder geval...’. Dit leverde 76 unieke karakteristieken op. De participanten hebben de karakteristieken gegroepeerd en op belangrijkheid en haalbaarheid beoordeeld. Resultaten zijn in twee focusgroepen geanalyseerd en geïnterpreteerd. Focusgroep 1 heeft gekeken naar optimale clustering en naamgeving en focusgroep 2 heeft de bevindingen daarvan gevalideerd en geïnterpreteerd.

In fase 3 hebben 102 studenten van de vier geselecteerde programma’s uit fase 1 via een vragenlijst de 36 meest belangrijke én haalbare karakteristieken binnen hun eigen excellentieprogramma beoordeeld.

Resultaten

De ROCMN-studenten waren niet in te delen in de vier excellentietypen. Zelfbewuste generalisten en gemaksgesichte levensgenieters waren duidelijk aanwezig; statusgerichte toekomstplanners en berustende volgers nagenoeg niet. Deze indeling is daarom in het verdere onderzoek niet meer betrokken bij

Figuur 1. Onderzoeksmodel Excelleren in een passende omgeving

Onderzoek naar excellentieprogramma's in het mbo

bepaling van kenmerken van een goed excellentieprogramma.

Focusgroep 1 concludeerde dat een goed excellentieprogramma 10 kenmerken heeft (Figuur 2).

Focusgroep 2 constateerde een onderscheid tussen programmagerichte kenmerken, studentgerichte kenmerken en een docentprofiel. Het kenmerk 'selectie' markeert daarbij de scheidslijn tussen programma en student. Docenten bleken selectie belangrijker te vinden dan studenten. Studenten gaven aan dat bij selectie door docenten makkelijke en gemotiveerde studenten toegang tot de excellentieprogramma's krijgen. De studentmotivatie om mee te doen lijkt voor het mbo dan ook passender. Ook concludeerde focusgroep 2 dat ingaan op studentvragen (in plaats van enkel aanbodgerichte programma's) toegevoegde waarde biedt. Focusgroep 2 heeft dan ook een transitie van aanbodgerichte naar vraaggerichte excellentieprogramma's als ontwikkelrichting geadviseerd.

Uit fase 3 bleek dat de studenten van de vier geselecteerde ROCMN-programma's wel duidelijk gedreven, gemotiveerde en gekwalificeerde docenten herkenden, maar de relatie met de beroepspraktijk nog onvoldoende terugzagen.

Ontwikkelaanpak

Parallel aan het onderzoek is ROCMN gestart met de ontwikkeling van excellentieprogramma's. Dat studenten meededen aan het onderzoek heeft geleid tot verhoogde betrokkenheid van studenten bij ontwikkeling van ROCMN-excellentieprogramma's. Ook heeft de voorgestelde transformatie naar vraaggerichte excellentieprogramma's geleid tot een evenwichtiger programma. De gekozen ontwikkelaanpak (van onderop gevoed, experimenteeruimte), verantwoording door laten zien (foto, film, presentatie, vlog, blog...) in combinatie met studentbetrokkenheid (zonder student geen bijeenkomst) maakt dat ROCMN in korte tijd veel bereikt heeft. Programma's draaien. Er is veel energie op de werkvloer. Betrokken studenten zien zichzelf vooral als ambitieuze studenten die meer willen en kunnen, maar voe-

Figuur 2. Raamwerkschets voor ontwikkeling van excellentieprogramma's

len zich oncomfortabel bij 'excellentie'. Dit heeft bij ROCMN tot een scherper talentontwikkelingsbeleid geleid, samengebracht onder de naam UP: een verzameling van programma's en mogelijkheden voor ambitieuze ROCMN-studenten die meer willen.

De auteur is strategisch onderwijspartner bij ROCMN. Zij studeerde juni 2016 cum laude af als Master Onderwijswetenschappen aan de Open Universiteit.

Bronnen

- > Gagné, F. (2004). Transforming gifts into talents: The DMGT as a developmental theory. *High Ability Studies*, 15(2), 119-147.
- > Renzulli, J. S. (2012). Reexamining the role of gifted education and talent development for the 21st century: A four-part theoretical approach. *Gifted Child Quarterly*, 56, 150-159.
- > Youngworks, Motivaction, & Platform Bèta Techniek. (2012). *Het Excellentiemodel. Jongeren over uitblinken*. Amsterdam: Youngworks. Verkregen van <http://www.excellentiemodel.nl/>

In deze rubriek komen docenten aan het woord die een masteropleiding volgen en als onderdeel daarvan onderzoek doen. Onderzoek is bij uitstek een middel om vraagstukken in de eigen onderzoekspraktijk eens van een andere kant te bekijken of beter te onderbouwen. De auteurs geven een impressie van hun onderzoeksresultaten en laten zo tegelijkertijd zien welke prangende vragen er leven onder mbo-docenten. De selectie van onderzoeken staat onder supervisie van Elly de Bruijn, lector Beroepsonderwijs, Hogeschool Utrecht en bijzonder hoogleraar Pedagogisch-didactische vormgeving van beroepsonderwijs, volwasseneneducatie en levenslang leren, Universiteit Utrecht. Zij begeleidt hen bij het schrijven. De eindredactie berust bij het Vakblad Profiel.